

Lov na knjigo – kako 'uloviti' bralca: medpredmetno načrtovanje in povezovanje vzgojno-izobraževalnega dela za dvig števila bralcev

Book Hunt – How to 'Catch' a Reader; Cross-Curricular Planning and Integration of Educational Work to Increase the Number of Readers

Mojca Mežik

Ključne besede:

šolska knjižnica, motiviranje za branje, bralna značka.

Izvleček

V članku predstavljam dejavnost, s katero smo motivirali mlade bralce na prehodu z razredne na predmetno stopnjo. Zbrali smo učence, ki v prejšnjem letu niso opravili bralne značke, in jim z mentoricami (učiteljicami slovenščine) pripravile zabavne naloge s poudarkom na gibanju v knjižnici in po šoli, iskanju potrebnih informacij in različnih vrst gradiva. Učenci so v dvojicah reševali naloge in tako krepili zavedanje o smiselnosti knjižnice. Poleg dejavnosti so opisani tudi cilji in standardi znanja po UN za slovenščino v osnovni šoli in operativni cilji po UN za knjižnična informacijska znanja.

UDK: 028:37.015.3

Keywords:

school library, reading motivation, reading badge

Abstract

The article presents an activity that was used to motivate young readers transitioning from the primary to the lower secondary level. We chose pupils who had not earned their reading badges the previous year and together with mentors (Slovenian Language teachers) we prepared fun assignments that focused on moving around the library and the school, looking up information and different types of materials. The pupils paired up to complete the assignments and, through that, increased their awareness of the importance of libraries. In addition to the activities, the article also describes the objectives and target knowledge according to the Primary School Curriculum for Slovenian Language and the operational objectives according to the Library and Information Knowledge Curriculum.

UVOD

Praksa je pokazala, da v osnovni šoli največ bralcev pri bralni znački izgubimo na prehodu iz 5. v 6. razred. To je čas, ko se učenci soočijo z drugačnim načinom šolskega dela, posledično tudi domačega. Učenci, ki so prej domače naloge delali v podaljšanem bivanju, jih morajo zdaj doma, to pa od njih terja spremembo oziroma nujno prilagoditev popoldanskega urnika. Zdi se, da v ta urnik vse več učencev težko vključi še branje in zato ne opravijo bralne značke. Poleg sprememb v urnikih so tu še drugi dejavniki, zakaj učenci ne berejo.

Obstaja velika verjetnost, da bodo bralci prišli do določenega števila istih glavnih značilnosti oziroma predstav o besedilu, če bodo veliko brali. Zdi se, da zaradi pomanjkanja branja pot do skupnih značilnosti prebranega postaja vse daljša.

Vizualno podprta pripoved filma, risanke in računalniških iger pri mladih zavzema večino prostega časa, s tem pa potešijo tudi radovednost po pripovedi o izkušnjah drugih ljudi. Z vizualizacijo zgodb se zmanjšuje potreba po branju, saj slednje zahteva napor, zbranost, mir, vztrajnost. Otroci iz družin, kjer se veliko pogovarjajo, berejo pravljice mlajšim in berejo sami starši, ohranijo več radovednosti in poznejšega zanimanja, ki ga (pogosto) potešijo z branjem leposlovja (Grosman, 2000).

Bralec si po branju ustvari določene notranje predstave, ki se (deloma) razlikujejo od predstav drugih bralcev. Izkušnja branja pri bralcih aktivira različna predznanja, sklepe, do katerih prihajajo po branju. Kljub temu pa obstaja velika verjetnost, da bodo bralci prišli do določenega števila istih glavnih značilnosti oziroma predstav o besedilu, če bodo veliko brali (Pečjak, 2000). Zdi se, da zaradi pomanjkanja branja pot do skupnih značilnosti prebranega postaja vse daljša. Učitelji slovenščine ugotavljajo, da potrebujejo vse več časa, da učenci v besedilu najdejo določene predstave (npr. vse manj učencev najde humor v Jurčičevi *Kozlovski sodbi v Višnji Gori* ali v Partljičevi zbirki *Hotel sem prijeli sonce*). Nekateri učenci knjigo doživljajo kot kazen, nekaj negativnega, dolgačasnega in nepotrebnega. Branja ne doživljajo kot doživljaj, užitek. Berejo le zaradi zunanje motivacije. Ta pa je zelo odvisna od učitelja (slovenščine), knjižničarja, staršev. V šoli morata mentor in knjižničar sodelovati. Knjižničar ponudi

knjige, mentor pa se zna približati mlademu bralcu tudi tako, da ni v strogo šolskem vzdušju (Zupan, 2000). Kazalnik števila bralcev na šoli je gibanje Bralna značka.

Z učiteljicami slovenščine smo zato pripravile motivacijsko popoldne za učence, ki v 5. razredu niso opravili bralne značke. Takih je bilo 11 šestošolcev. Zasnovali smo različne naloge, ki so jih opravljali v knjižnici in nekaterih učilnicah po šoli. Zaključili so jih v gospodinjski učilnici s palačinkami. Po koncu pouka smo vse povabile v knjižnico, kjer so v parih dobili navodila. Vsi pari so imeli enaka navodila, zamenjan je bil le vrstni red nalog.

Cilj druženja je bil spoznavanje in orientacija v knjižnici (police CPM, strokovna literatura, kotiček z revijami); iskanje različnih vrst gradiv šolske knjižnice (slikanice, stripi, strokovna literatura), izboljšanje branja; pripovedovanje znanih zgodb in pravljič; spoznati, da je v šolski knjižnici tudi gradivo, ki je zabavno, nenavadno, zanimivo. Dolgoročni cilj je povečanje števila bralcev, ki bodo opravili bralno značko v 6. razredu v primerjavi z letom prej.

Za izvedbo smo potrebovali liste z nalogami, učenci svoja pisala in trdo podlago.

Naloge so bile zelo različne, saj smo hotele prikazati pestrost dejavnosti in gradiva v knjižnici.

Cilji dejavnosti so bili zastavljeni v skladu z učnim načrtom (UN) za slovenščino (Učni, 2018) in s cilji UN za Knjižnična informacijska znanja (Sušec, 2005). V preglednici z nalogami so zapisani tudi standardi znanja po UN za slovenščino, ki pa zaradi narave dejavnosti niso bili ovrednoteni.

Naloge so bile zastavljene tako, da smo zasledovali cilje spoznavanja knjižnice in drugih prostorov na šoli. Med iskanjem učilnic so morali učenci opazovati napise na vratih, iskati podatke, na katere sicer niso pozorni. Naloge taksonomsko niso bile stopnjevane. Večinoma so bile zastavljene na nivoju pomnjenja in razumevanja (Taksonomija, 2016).

LOV NA KNJIGO – PROJEKT ZA SPODBUJANJE BRANJA NA ŠOLI

Preglednica 1: Naloge in njihov namen, z dodanimi cilji in standardi znanja iz učnega načrta za slovenščino in operativni cilji po učnem načrtu za knjižnična informacijska znanja.

Naloga	Namen	Cilji po UN za slovenščino (Učni, 2018) Standardi znanja po UN za slovenščino (Učni, 2018)	Operativni cilji po KIZ (Sušec, 2005)
Drug drugemu povejta pravljico. Poiščita jo v šolski knjižnici. Za pomoč lahko prosita knjižničarko. Zapišita, kje sta jo našla.	Učenca sta drug drugemu povedala katero koli znano pravljico ali zgodbo. Večina jih je našla v koritih, kjer so knjige z velikimi tiskanimi knjigami, ali na oddelku C. Pomoči knjižničarke niso potrebovali.	Učenec (1. VIO): - se pri poslušanju umetnostnih besedil primerno odziva (str. 13), doživlja interpretativno prebrano pravljico (str.14), pri pripovedovanju pravljič uporablja t. i. »pravljčni ton« (str. 18), pri pripovedovanju pripovedi s posebno govorico označi osebe (str. 18) Učenec (2. VIO): - razvija recepcijsko zmožnost, tj. zmožnost doživljanja, razumevanja umetnostnih besedil (str. 26), bere pravljice (str. 28). Učenec (1. VIO): - ima razvito zmožnost sprejemanja umetnostnih besedil (to je tudi cilj 2. VIO), samostojno pripoveduje pravljico (str. 50). Učenec (2. VIO): - prepozna in doživlja pravljico, tako da pripoveduje pravljico.	Učenec prisluhne pravljici v knjižničnem okolju, se samostojno orientira v knjižnici (1. razred, str. 8); zna prosto pristopiti h gradivu in izbrati ustrezno besedilo (3. razred, str. 9), loči zvrsti gradiva (4. razred, str. 11).
Pojdita v učilnico B2. Izpišita tri naslove leposlovnih knjig, ki so v bralnem koticu te učilnice.	Učilnice slovenščine (pa tudi nekatere druge) imajo bralne koticke. Učenci namreč pri večini ur (predvsem slovenščine) na začetku berejo knjigo ali revijo. Te lahko prinesejo od doma ali pa jo poiščejo v bralnih kotickih. Učenci pri zapisovanju naslovov knjig niso imeli težav.	Učenec (2. VIO): - pravilno piše eno- in večbesedna stvarna lastna imena (str. 53). Učenec (1. VIO) razvija - zmožnosti branja, tako da poišče določene podatke (str. 11), pravopisno zmožnost razvija z rabo velike začetnice v lastnih imenih bitij (str. 12). V 2. VIO učenec usvaja rabo velike začetnice v eno- in večbesednih lastnih imenih bitij (str. 22).	Učenec loči leposlovno in poučno gradivo (3. razred, str. 9), širi literarno obzorje, se seznaja z novostmi (1. in 2. VIO).
Kateri podatki so napisani na plakatih pred vhodom v knjižnico? Dopolnita. Veselo šolo vodi _____ Ob četrtkih je knjižnica odprta od _____ do _____. Knjižnica je vsak dan zaprta med 10.15 in 12.50 zaradi _____. _____ krožek je ob _____ zjutraj (preduro). Častni pokrovitelj meseca branja je _____. Rešitve: ime in priimek mentorice, 8.20, 14.30, tečaja slovenščine, Knjižničarski, (predsednik Slovenije) Borut Pahor.	Na vratih v knjižnico in poleg njih visijo podatki o delovnem času knjižnice, kdaj je knjižničarski krožek, obvestilo, kdaj je knjižnica zaprta in plakat v okviru Meseca branja. Učenci so morali natančno pregledati vse to in smiselno/pravilno dopolniti besedilo. Težave so imeli predvsem pri iskanju podatkov v daljšem besedilu.	Učenec (1. VIO): - svoje razumevanje prebranega besedila pokaže tako, da v seznamu najde določene podatke, pisno povzame bistvene podatke (str. 48), pokaže pravopisno zmožnost, tako da pravilno piše slovenska lastna imena bitij (str. 49). Učenec (2. VIO): - ima razvito zmožnost enosmernega sporazumevanja, tako da svoje razumevanje prebranega besedila pokaže s povzemanjem bistvenih podatkov iz besedila (str. 52), pokaže skladenjsko zmožnost, tako da pomensko in oblikovno ustrezno dopolni nepopolne povedi (str. 53), pokaže pravopisno zmožnost s pravilnim zapisom eno- in večbesednih lastnih imen bitij (str. 53). Učenec (1. VIO) razvija - zmožnosti branja, tako da poiščejo določene podatke (str. 11). Učenec (2. VIO): - usvaja rabo velike začetnice v /.../ stvarnih lastnih imenih (str. 22).	Učenec spozna besedilni in slikovni/grafični vir informacij (3. razred, str. 9), v 5. razredu se seznani z različnimi informacijskimi viri kot viri informacij (str. 12), v 6. razredu zna izbrati ustrezen informacijski vir za rešitev določene naloge (str. 14).

Med poučnimi knjigami poiščita knjigo o zgodovini Novega mesta. Zapišita, na kateri polici sta jo našla (številka in 'ime' police). Iz kazala izpišita naslova dveh poglavij. Knjigo vrnita na isto mesto, kjer sta jo našla.	Učenci so morali najti strokovne knjige, poiskati polico z domoznanstvom (908), najti knjigo o zgodovini domačega mesta in izpisati naslova dveh poglavij. To je bila težja naloga, saj učenci niso iskali na polici z domoznanstvom. Večina jih je našla knjigo na polici 91 (zemljepis). Zdi se, da je v 6. razredu in dalje potrebno temeljito predstaviti (osnove) UDK in postavitev strokovne literature.	Učenec (1. VIO): - svoje razumevanje prebranega besedila pokaže tako, da v seznamu najde določene podatke (str. 48). Učenec (2. VIO): - pravilno piše eno- in večbesedna stvarna lastna imena (str. 53). Učenec (1. in 2. VIO): - po branju povzame temo, podteme in bistvene podatke (str. 11 in 20).	Učenec se navaja na orientacijo med knjižničnim gradivom v svoji starostni skupini (2. razred; str. 8), zna prosto pristopiti h gradivu in izbrati ustrezno neumetnostno gradivo (3. razred, str. 9), spozna temeljna izhodišča za ureditev gradiva po strokah; spozna poljudnoznanstveno gradivo s postavitvijo, se navaja na spoznavanje primerne strokovne literature in postavitev po strokah (4. razred, str. 11); seznani se z UDK-vrstilcem kot iskalnim elementom, spozna postavitev gradiva znotraj UDK-skupin (6. razred, str. 13)
V kotičku z revijami poiščita revijo Moj planet. Izberita eno besedilo, ga preberita in izpišita najmanj tri ključne besede o besedilu.	Najprej so morali poiskati kotiček z revijami in pravo revijo. Teže so našli pravo besedilo, saj so morali poiskati naslov. Učenci so namesto tega našli podnaslove in tako prebrali le dele besedil. Iskanje in izpis ključnih besed je za učence, ki teže/slabo/malo berejo precej zahtevna naloga. Terja večkratno branje in povzetek prebranega z besedo ali dvema. Čeprav je to operativni cilj že v 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju (VIO) (UN, 2019), imajo nekateri učenci s tem še vedno težave.	Učenec (2. VIO) - svoje razumevanje prebranega neumetnostnega besedila pokaže tako, da povzame temo, podteme in bistvene podatke (str. 52) Učenec (1. in 2. VIO): - po branju povzame temo, podteme in bistvene podatke (str. 11 in 20).	Učenec se seznani z vsemi vrstami knjižničnega gradiva (1. razred, str. 7), se samostojno orientira v knjižnici (2. razred, str. 8), se seznani z različnimi informacijskimi viri kot viri informacij (5. razred, str. 12).
Bodita detektiva. V učilnici B11 poiščita knjigo misli. V njej izberita misel, ki vama je najbolj všeč. Izpišita jo na barvni list in jo nalepita na plakat.	V učilnico smo prej pripravili knjigo Modre misli. Knjigo so morali prelistati, poiskati misel in jo prepisati. Na videz enostavna naloga je bila kar trd oreh. Učenci so pri petih izpisih od šestih izpustili končno ločilo, kar je operativni cilj 1. VIO (UN, 2019). Prav tako je bilo še več drugih pravopisnih napak (izpuščena strešica, vejica, nepravilno deljenje besed). En izpis je bil poponoma napačen, saj sta učenca prepisala naslov knjige. Noben od učencev pri izpisanih mislih ni dopisal avtorja.	Učenec: - pozna raba velike začetnice na začetku povedi, v lastnih imenih bitij ter rabo končnih ločil (pika) (1. in 2. VIO, str. 12). Učenec ima razvito pravopisno zmožnost, ki jo pokaže, tako da piše začetek povedi z veliko začetnico; pravilno piše lastna imena bitij; pravilno uporablja končna ločila (pika) (1. VIO; str. 49).	Učenec loči leposlovno in poučno gradivo (3. razred, str. 9).
V knjižnici poiščita police s knjigami za pionirje. Na njih najdeta veliko knjig, ki so primerne za bralno značko. Poiščita po eno delo Enid Blyton in Thomasa Brezine. Kakšen naslov imata? Pri kateri založbi sta izšli?	Učenci spoznajo dva avtorja in postavitev njunih del. Knjige so primerne za bralno značko in so na (šolskem) priporočilnem seznamu za BZ v 6. razredu).	Učenec (1. in 2. VIO) spozna umetnostna besedila po izbiri učitelja (str. 25 in 39). Učenec ima v skladu s cilji iz učnega načrta razvito zmožnost sprejemanja umetnostnih besedil (1. VIO, str. 50 in 55).	Učenec se samostojno orientira v knjižnici (2. razred, str. 8); zna prosto pristopiti h gradivu in izbrati ustrezno besedilo (3. razred, str. 9), usvoji in razlikuje pojme, povezane s knjižnimi ustvarjalci in posredniki (4. razred, str. 10).

Iskanje pravih, pravih in uporabnih informacij je učenje. Prepoznavanje relevantnih podatkov za uspešno delovanje v sodobni družbi je nujno povezano z branjem.

SKLEP

Udeleženci zabavnega popoldneva so dejavnost ocenili kot prijetno, zabavno in zanimivo. Učiteljice slovenščine in knjižničarka pa smo spoznavale, kako težke so na videz samoumevne dejavnosti, npr. poiskati učilnico z določeno številko, v reviji najti besedilo, na policah knjigo z določeno tematiko. Vzajemno sodelovanje učiteljev in knjižničarja lahko prinese napredek, za katerega pa je potreben trud vseh deležnikov. Zdi se, da motiviranje nebralcev za branje ni bilo še nikoli tako zahtevno, kot je v časih sodobnih komunikacijskih tokov, ko nas obkrožajo ogromne količine informacij. Iskanje pravih, pravih in uporabnih informacij je učenje. Prepoznavanje relevantnih podatkov za uspešno delovanje v sodobni družbi je nujno povezano z branjem. Branje leposlovja učencem krepí domišljijo, lahko se življajo v svet knjižnih junakov, spoz-

navajo zgodbe drugih in drugačnih. Razvijanje zmožnosti branja z razumevanjem je naloga osnovne šole, ki k temu pristopa na različne načine. Otrokova bralna zmožnost namreč bistveno vpliva na uspešnost šolske poti in s tem vsaj v šolskih letih tudi na obšolske dejavnosti. Dobri bralci oziroma tisti, ki znajo najti dobre/prave informacije, pa so na poti k bolj samozavestnim odraslim z boljšo kariero, gmotnim in družbenim položajem. Več možnosti je, da bodo notranje bolj zadovoljni in s tem bolj zdravi (Newman, 2017).

V članku je prikazan eden od možnih načinov, kako privabiti učence v knjižnico, jim predstaviti knjižnico kot prostor zabave, sproščenosti in jim približati knjigo, revijo kot nekaj zabavnega, zanimivega. In še rezultat: od enajstih udeleženi učencev je bralno značko opravilo 5 učencev. S preostalimi se bomo še trudili. Splača se. ●

Viri in literatura

Grosman, M. (2000). Zakaj brati? Vprašanje, ki terja vedno nove odgovore. V: *Bralna značka v tretjem tisočletju. Zbornik ob 40-letnici bralne značke* (str. 21–26). Ljubljana: Založba Rokus.

Modre misli. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.

Newman, N. (2017). *Vzgajanje strastnih bralcev. 5 preprostih korakov do uspeha v šoli in življenju*. Maribor: Hiša knjig, Založba KMŠ.

Pečjak, S. (2000). Kakšno (naj) bo učinkovito branje v 21. stoletju? V: *Bralna značka v tretjem tisočletju. Zbornik ob 40-letnici bralne značke* (str. 21–26). Ljubljana: Založba Rokus.

UČNI načrt. *Program osnovna šola. Slovenščina* (2018). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in Ministrstvo za šolstvo in šport. Prido-

bljeno 25. 10. 2019 s spletne strani: http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_sloven-scina.pdf.

Sušec, Z. (2005). *Knjižnična informacijska znanja. Program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja. Revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev (2016). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Zupan, J. (2000). Branje v mojem kraju. V: *Bralna značka v tretjem tisočletju. Zbornik ob 40-letnici bralne značke* (str. 21–26). Ljubljana: Založba Rokus.

MOJCA MEŽIK, profesorica slovenščine in sociologije, šolska knjižničarka na OŠ Drska.
Naslov: Osnovna šola Drska, Ulica Slavka Gruma 63, 8000 Novo mesto.
E-naslov: mojca.mezik@os-drska.si